Eduskunnalle tukea kansalaisaloitteiden käsittelyyn historiallisesta kansalaisparlamentista

Raportti marraskuussa 2023 järjestetystä kansalaisparlamentista

Kimmo Grönlund, Kaisa Herne,
Janette Huttunen, Maija Jäske, Marina Lindell, Isak Vento, Eva Aspnäs & Kim Backström

Kansalaisparlamentti
Medborgarparlamentet

Sisältö

Mikä on kansalaisparlamentti? 1

Puntaroivien kansalaiskeskustelujen hyödyt 5

Kansalaisparlamentin tulokset 7

Osallistujien kokemukset kansalaisparlamentista 18

Yhteenveto 21

Sammanfattning på svenska 22

Graafinen ulkoasu: Eva Aspnäs
Åbo Akademi, Samforsk
Huhtikuu 2024

Mikä on kansalaisparlamentti?

Kansalaisparlamentti on puntaroivan demokratian ihanteille perustuva demokraattinen innovaatio. Kansalaisparlamentin avulla tutkimme mahdollisuutta täydentää kansalaisaloitteiden käsittelyä eduskunnassa suoran kansalaisosallistumisen avulla. Kansalaisparlamentti toteutettiin puntaroivan mielipidemittauksen (Deliberative Polling®) mallin mukaan. Kansalaisparlamentti kokoontui kahtena viikonloppuna lauantaista sunnuntaihin 4.–5. ja 11.–12.11.2023, ja se järjestettiin yhteistyössä Åbo Akademin, Tampereen ja Stanfordin yliopiston tutkijoiden, eduskunnan ja Sitran kanssa. Hankkeen päärahoittaja oli Åbo Akademin säätiö, muut rahoittajat olivat eduskunta ja Sitra.

Projektia johtivat professori Kimmo Grönlund Åbo Akademista ja professori Kaisa Herne Tampereen yliopistosta. Heidän apunaan toimi Åbo Akademin tutkijoista koostunut työryhmä: Janette Huttunen, Maija Jäske, Marina Lindell, Isak Vento, Kim Backström, Eva Aspnäs ja Ellen Ljäs. Stanfordin yliopistosta mukana olivat professori James Fishkin ja tutkija Alice Siu.

Projektin ohjausryhmään kuuluivat Kimmo Grönlund, Kaisa Herne, eduskunnan apulaispääsihteeri Timo Tuovinen (eduskunta), erityisasiantuntija Maria Bäck (eduskunta), projektinjohtaja Hannu-Pekka Ikäheimo (Sitra), johtava asiantuntija Lea Konttinen (Sitra), sihteerinä tutkijatohtori Janette Huttunen (ÅA).

Osallistujat

Kansalaisparlamentin osallistujiksi kutsuttiin satunnaisotokseen perustuva joukko suomalaisia. Osallistumiskutsut lähetettiin 30 000 suomalaiselle 7.9.2023 ja muistutus samoille ihmisille 18.9.2023. Kun kutsut lähetettiin satunnaisotoksen perusteella, jokaisella perusjoukkoon kuuluvalla oli yhtä suuri todennäköisyys tulla kutsutuksi. Tavoitteemme oli saada osallistujiksi mahdollisimman edustava otos suomalaisista. Koska määrättyjä kansalaisryhmiä on vaikeampi saada osallistumaan, otoksessa painotettiin jonkin verran matalammin koulutettuja ja nuorempia ikäluokkia.

Kiinnostus osallistua kansalaisparlamenttiin oli suurta. Ensimmäisen kutsun perusteella kansalaisparlamenttiin ilmoittautui 2333 ihmistä. Jaoimme halukkaat sukupuolen, iän, koulutustason, äidinkielen (suomi tai ruotsi) ja vaalipiirin mukaan joukkoihin ja poimimme näistä joukoista satunnaisesti osallistujia siten, että saimme taustamuuttujien suhteen edustavan otoksen. Tavoitteemme oli 600 osallistujaa, mutta kutsuimme osallistujia jonkin verran enemmän, koska myös varmistetuista osallistujista osa yleisesti peruu osallistumisensa.

Kansalaisparlamenttiin osallistui 671 suomalaista. Osallistujajoukko edusti sangen hyvin suomalaisia tarkasteltujen taustamuuttujien suhteen. Taulukko 1 vertaa kansalaisparlamentin osallistujajoukkoa kaikkiin suomalaisiin sukupuolen, iän, äidinkielen, koulutustason ja vaalipiirin mukaan. Taulukosta voidaan havaita, että osallistujajoukon sukupolijakauma oli edustava. Myös iän suhteen osallistujat edustavat melko hyvin väestöä, vaikkakin nuorin ikäluokka on hieman yliedustettu ja vanhin ikäluokka vastaavasti hieman aliedustettu. Äidinkielen mukaan edustavuus on hyvä. Koulutusasteen mukaan edustus on myös kohtuullisen onnistunut. Vaikka korkeakoulutetut ovat hieman yliedustettuina, on huomattava, että alin koulutusluokka vastaa hyvin väestöä keskimäärin. Vaalipiirien mukaan tarkasteltuna osallistujajoukon edustavuus on hyvä.

Taulukko 1. Osallistujajoukko taustamuuttujien mukaan ja vertailu väestöön

	Kansalaisparlamentin osallistujat (lukumäärä ja suhteellinen osuus)		**Suomalaiset**
Sukupuoli			
Nainen	328	48,9 %	50,9 %
Mies	343	51,1 %	49,1 %
Ikä			
18–34	262	39,0 %	24,2 %
35–49	170	25,3 %	23,6 %
50–64	126	18,8 %	23,6 %
65–80	113	16,8 %	28,5 %
Kieli			
Suomi	582	86,7 %	86,4 %
Ruotsi	36	5,4 %	5,0 %
Muu	53	7,9 %	8,6 %
Koulutus			
Perusaste (kansakoulu tai peruskoulu)	123	18,3 %	18,8 %
Toinen aste (lukio, ammattikoulu)	326	48,6 %	54,6 %
Korkeakoulu (AMK, yliopisto)	222	33,1 %	26,7 %
Vaalipiiri			
Helsinki	80	11,9 %	11,8 %
Uusimaa	125	18,6 %	18,8 %
Varsinais-Suomi	57	8,5 %	8,8 %
Satakunta	18	2,7 %	3,9 %
Häme	42	6,3 %	6,9 %
Pirkanmaa	68	10,1 %	9,5 %
Kaakkois-Suomi	57	8,5 %	7,8 %
Savo-Karjala	64	9,5 %	7,6 %
Vaasa	52	7,7 %	7,7 %
Keski-Suomi	32	4,8 %	4,9 %
Oulu	58	8,6 %	8,5 %
Lappi	16	2,4 %	3,2 %
Ahvenanmaa	2	0,3 %	0,5 %

Keskustelun teemat

Kansalaiskeskustelun teemoiksi valittiin neljä kansalaisaloitetta, jotka koskivat huumausaineiden käyttötilakokeilun sallimista, kannabiksen laillistamista, polttoaineveron kohtuullistamista ja dieselin käyttövoimaveron poistamista. Kaikki aloitteet olivat keränneet tarvittavat 50 000 allekirjoitusta, ja kannabiksen laillistamista koskevaa kansalaisaloitetta lukuun ottamatta ne oli jo jätetty eduskuntaan kansalaisparlamentin kokoontuessa.

Kansalaisparlamentin käsittelemät kansalaisaloitteet valittiin sillä perusteella, että ne olivat keränneet tarvittavan määrän allekirjoituksia ja olivat joko eduskunnan käsittelyssä tai todennäköisesti siirtymässä käsittelyyn. Lisäksi pyrittiin löytämään teemoja, jotka kiinnostaisivat erilaisia kansalaisryhmiä. Teemojen valintaa valmisteltiin kansalaisparlamentin työryhmässä ja niistä päätti johtoryhmä.

Kansalaisparlamentin teemojen pohjana olleet kansalaisaloitteet:

Kansalaisaloite ”Valvottu käyttötila huumeita käyttäville (KAA 3/2023 vp)”. Kansalaisaloite ehdottaa huumausaineiden käyttötilakokeilun mahdollistavan lainvalmistelun aloittamista.

Kansalaisaloite ”Kannabis lailliseksi, säännellyksi ja verolle (11377)”. Kansalaisaloite ehdottaa ryhtymistä lainvalmisteluun kannabiksen laillistamiseksi siten, että sen käyttö, hallussapito, omatarveviljely, valmistus ja myynti sallitaan ikärajoin.

Kansalaisaloite ”Lakialoite polttoaineveron kohtuullistamisesta ja kohtuullisen hintatason turvaamisesta (KAA 1/2023 vp)”. Kansalaisaloite ehdottaa ryhtymistä lainvalmisteluun, jolla turvataan polttoaineiden hinnan kohtuullisuus velvoittamalla tarkistamaan ja tarvittaessa muokkaamaan polttoaineiden valmisteveroa jokaisen polttoaineiden hintaan korottavasti vaikuttavan toimen voimaan tullessa tai vähintään vuosittain. Lisäksi ehdotettu laki velvoittaisi valmisteveron alentamiseen biopolttoaineiden jakeluvelvoitteen prosenttimäärän mukaisesti yhdellä sentillä jokaista jakeluvelvoiteprosenttia kohden.

Kansalaisaloite ”Dieselin käyttövoimavero poistettava ja luotava dieselille biopolttoaineiden jakeluvelvoitetuki (KAA 2/2023 vp)”. Kansalaisaloite ehdottaa lainvalmisteluun ryhtymistä dieselin käyttövoimaveron poistamiseksi sekä dieselin verotuen muokkaamiseksi biopolttoaineiden jakeluvelvoitetueksi, joka aloitteen mukaan pitää määrittää samansuuruiseksi kuin dieselin nykyinen verotuki ja tarkistaa ja korottaa jatkossa biopolttoaineiden jakeluvelvoitteen kohoamisen hintavaikutuksen mukaisesti.

Menettely

Kansalaisparlamentti järjestettiin puntaroivan mielipidemittauksen (Deliberative Polling®) mallin mukaan. Mallin on kehittänyt politiikan tutkimuksen professori James Fishkin Stanfordin yliopistosta Yhdysvalloista ja sitä on sovellettu laajasti eri maissa ympäri maailman. Puntaroivassa mielipidemittauksessa osallistujat kutsutaan satunnaisotoksen perusteella keskustelemaan jostakin tai joistakin poliittista asiakysymyksistä. Osallistujia on tyypillisesti 200–400.

Osallistujille jaetaan etukäteen keskustelun aihetta koskevaa tietoa ja he keskustelevat moderaattorien johtamissa pienryhmissä suunnilleen yhden viikonlopun ajan. Osallistujat myös laativat kysymyksiä asiantuntijoille, jotka vastaavat näihin kysymyksiin muutamassa asiantuntijakuulemisessa viikonlopun aikana. Tärkeä osa puntaroivaa mielipidemittausta on se, että osallistujat täyttävät laajan kyselyn ennen osallistumista ja sen jälkeen. Kyselyn avulla voidaan selvittää, miten osallistujien mielipiteet muuttuvat osallistumisen aikana.

Kansalaisparlamentissa kukin kansalainen osallistui pienryhmäkeskusteluihin yhden viikonlopun ajan. Kansalaisparlamentin osallistujat jaettiin arpomalla kolmeen erilaiseen keskusteluympäristöön: automaattisesti moderoituun keskusteluun verkossa (n=237), ihmisen moderoimaan keskusteluun verkossa (n=234) ja ihmisen moderoimaan keskusteluun samassa paikassa kasvokkain (n=200). Viimeksi mainittu lähikeskustelu käytiin Sokos hotel Triplassa Pasilassa.

Kussakin keskusteluympäristössä osallistujat arvottiin noin kymmenen hengen pienryhmiin, joissa keskustelut käytiin. Pienryhmäkeskustelua ohjasi joko koulutettu moderaattori tai Stanfordin yliopiston kehittämä keskustelua moderoiva algoritmi. Samat moderaattorit toimivat sekä verkossa että Triplassa. Riippumatta moderoinnin mallista, myös verkkokeskustelut käytiin omilla nimillä ja videokuvalla, eli ne eivät olleet anonyymejä.

Keskustelua ohjanneet moderaattorit koulutettiin neljässä koulutustapahtumassa ennen kansalaisparlamentin kokoontumista. Moderaattorit saivat myös tarkan kirjallisen ohjeistuksen, miten heidän pitää keskustelua ohjata. Tavoitteena oli, että moderointi on mahdollisimman samanlaista kaikissa pienryhmissä. Moderaattorin tehtävänä oli olla puolueeton keskustelun ohjaaja, joka puuttuu keskusteluun vain, jos keskustelu tyrehtyy, joku osallistuja dominoi keskustelua liikaa, joku ei osallistu lainkaan tai jos pienryhmässä esiintyy epäkunnioittavaa käytöstä. Automaattinen moderaattori toimi samalla tavoin kuin ihmismoderaattori.

Keskustelut käytiin joko suomeksi tai ruotsiksi osallistujien äidinkielen mukaan, ja kaikki kansalaisparlamentin materiaalit olivat saatavilla molemmilla kielillä. Asiantuntijakuulemisten kieli oli suomi, mutta asiantuntijoille osoitetut kysymykset sai esittää myös ruotsiksi.

Jokainen osallistuja sai 200 euron korvauksen osallistumisesta. Triplassa osallistuneille korvattiin lisäksi mahdolliset matkakulut, yöpyminen Sokos hotel Triplassa ja ruokailut hotellissa. Verkossa osallistuneita keskustelijoita autettiin mahdollisissa teknisissä ongelmissa ja heillä oli mahdollisuus testata keskustelualustoja ennen kansalaisparlamentin kokoontumista.

Tietopaketti

Kansalaisparlamentin työryhmä laati kansalaisaloitteita koskevan tietopaketin yhdessä eduskunnan tietopalvelun erityisasiantuntija Maria Bäckin kanssa. Asiantuntijat tarkastivat ja kommentoivat tietopakettia oman osaamisalansa osalta ennen sen lopullista valmistumista. Tietopakettia kommentoineet asiantuntijat olivat: tutkimusprofessori Pekka Hakkarainen (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos), liikenteen erityisasiantuntija Hanna Kalenoja (Autoalan Tiedotuskeskus), neuvotteleva virkamies Elina Kotovirta (sosiaali- ja terveysministeriö), Mika Luoma-aho (Suomen kannabisyhdistys), johtava erityisasiantuntija Tanja Nurmi (eduskunnan tietopalvelu), erikoistutkija Anna Sahari (Valtion taloudellinen tutkimuskeskus), johtava tutkija Emilia Suomalainen (Suomen ympäristökeskus), neuvotteleva virkamies Markus Teräväinen (valtiovarainministeriö). Tietopaketti lähetettiin osallistujille postitse sekä sähköisenä versiona viikkoa ennen kansalaisparlamentin kokoontumista ja heitä pyydettiin perehtymään tietopakettiin ennen kansalaisparlamenttia.

Tietopaketti tarjosi osallistujille tasapuolista tosiasiatietoa kansalaisaloitteiden teemoista. Tietopaketissa listattiin myös julkisuudessa esitettyjä perusteluja kunkin kansalaisaloitteen puolesta ja sitä vastaan. Ennen pienryhmäkeskusteluja tiivistys tietopaketin sisällöstä esitettiin videona. Tietopaketti on saatavilla kansalaisparlamentin kotisivuilla (www.kansalaisparlamentti.net tai www.medborgarparlament.net).

Tietopaketti sisälsi myös kuvauksen kansalaisparlamentista ja keskustelun säännöt, jotka korostivat muiden kunnioittamista ja kuuntelemista, omien näkemyksien esittämistä ja perustelemista, yhteistyöhalukkuutta sekä erilaisten mielipiteiden hyväksymistä.

Asiantuntijat

Kansalaisparlamentin kokoontumisen aikana osallistujat kuulivat yhteensä yhdeksää asiantuntijaa kolmessa asiantuntijakuulemisessa. Kussakin kuulemisessa oli läsnä yksi puolueeton asiantuntija (tutkija tai viranhaltija), yksi aloitteen teemojen puolesta puhuja ja yksi vastustaja. Asiatuntijakuulemisten tavoitteena oli antaa osallistujille tosiasiatietoa aloitteiden teemoista, mutta myös tuoda esiin argumentteja kunkin aloitteen puolesta ja sitä vastaan. Polttoaineita koskevat aloitteet käsiteltiin samassa polttoaineverotusta koskevassa kuulemisessa, koska niihin liittyvät tosiasiat ja argumentit liittyivät hyvin läheisesti toisiinsa. Yhdistetty asiantuntijakuuleminen oli kuitenkin hieman pidempi kuin muut asiantuntijakuulemiset.

Asiantuntijoina kuultiin seuraavia henkilöitä molempina viikonloppuina:

Huumausaineiden käyttötilojen laillistaminen: Neuvotteleva virkamies Elina Kotovirta (sosiaali- ja terveysministeriö), kansanedustaja Jussi Saramo (vasemmistoliitto), kansanedustaja Mira Nieminen (perussuomalaiset).

Kannabiksen laillistaminen: Tutkimusprofessori Pekka Hakkarainen (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos), puheenjohtaja Mika Luoma-aho (Suomen kannabisyhdistys), koordinaatioyksikön päällikkö Kim Kannussaari (Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry).

Polttoaineverotus: Erikoistutkija Anna Sahari (Valtion taloudellinen tutkimuskeskus), liikenteen erityisasiantuntija Hanna Kalenoja (Autoalan Tiedotuskeskus), johtava tutkija Emilia Suomalainen (Suomen ympäristökeskus).

Kyselyt

Kukin osallistuja täytti kolme kyselyä ennen keskustelutilaisuutta ja yhden kyselyn sen jälkeen. Kyselyissä selvitettiin kansalaisaloitteita koskevia asenteita, muita poliittisia asenteita, demokratia-asenteita, poliittista luottamusta, kansalaispätevyyttä, poliittista tietotasoa, tunnepolarisaatiota ja mielipiteitä kansalaisparlamentista (osallistumisen jälkeen). Kansalaisparlamentin tulokset perustuvat näihin kyselyihin.

Puntaroivien kansalaiskeskustelujen hyödyt

Puntaroivat kansalaiskeskustelut ovat uusia osallistumismuotoja, joissa tavallisista kansalaisista satunnaisotannalla valittu, moniääninen joukko keskustelee ja tuottaa tietoon pohjautuvia politiikkasuosituksia päätöksentekoprosesseihin. Puntaroivien kansalaiskeskustelujen malli pohjautuu deliberatiivisen demokratian ajatukseen, jossa pidetään arvokkaana päätöksentekoa edeltävää, julkista keskustelua ja perustelujen tasapuolista harkintaa[1]. Viime vuosina maailmalla on järjestetty tällaisia puntaroivia kansalaiskeskusteluja yhä enenevässä määrin esimerkiksi, ilmasto-, ympäristö- ja moraalikysymyksistä[2].

On useita erilaisia tapoja toteuttaa puntaroiva kansalaiskeskustelu käytännössä. Kansalaisraadeissa muutaman kymmenen henkilön joukko tuottaa suosituksia päättäjille tai äänestäjille maallikkovalamiehistön tai lautakuntien tapaan mallia mukaillen. Kansalaiskokouksissa

1 Dryzek, J. S. (2002). *Deliberative Democracy and Beyond*. Oxford University Press.
2 OECD (2020). *Innovative Citizen Participation and New Democratic Institutions: Catching the Deliberative Wave*, OECD Publishing, Paris.

sen sijaan osallistujia on yli sata, ja suositukset liittyvät usein parlamentin tai sen valiokuntien työhön. Puntaroivassa mielipidemittauksessa, jota mallia kansalaisparlamenttikin edustaa, osallistujia on useita satoja, ja tuloksena on kyselyllä mitattava harkittu kansalaismielipide.

Puntaroivien kansalaiskeskustelujen on nähty tarjoavan konkreettisia ratkaisuja useisiin kansalaisosallistumisen ja päätöksenteon haasteisiin moderneissa demokratioissa. Politiikan tutkijat ovat jo vuosia havainneet vaaliosallistumisen eriytyvän voimakkaasti, ja sama koskee perinteisiä suoran osallistumisen muotoja, joita käyttävät usein korkeammin koulutetut, hyvin toimeentulevat kansalaiset, joilla on lisäksi vahvoja mielipiteitä käsittelyssä olevista aiheista. Osallistuminen myös kasautuu siten, että samat ihmiset hyödyntävät useita tarjolla olevia vaikuttamisen kanavia. Puntaroivissa kansalaiskeskusteluissa käytettävä satunnaisotanta ja kiintiöinti osallistujavalinnan periaatteina ehkäisevät osallistumisen eriarvoisuutta. Kaikilla alueen asukkailla on yhdenvertaiset mahdollisuudet tulla kutsutuiksi kansalaiskeskusteluun, ja he saavat henkilökohtaisen kutsun postissa. Kiintiöimällä pystytään varmistamaan, että lopullisessa osallistujajoukossa on riittävästi edustettuina ihmisiä haavoittuvista ryhmistä.

Taustatiedon ja asiantuntijakuulemisten ansiosta puntaroivilla kansalaiskeskusteluilla voidaan selvittää harkitumpi, tietoon pohjautuva ja eri näkökulmat huomioiva kansalaismielipide, kuin perinteisten osallistumiskanavien avulla. Tutkimus on systemaattisesti osoittanut, että pienryhmissä käytävä fasilitoitu, tasapuolinen keskustelu vaikuttaa osallistujien mielipiteisiin, lisää heidän tietojaan monimutkaisista kysymyksistä sekä vahvistaa luottamusta[3]. Näitä demokratian kannalta suotuisia vaikutuksia voidaan kuitenkin havaita myös laajemman yleisön keskuudessa, mikäli puntaroivien kansalaiskeskustelujen laatimista kannanotoista viestitään riittävän laajasti. Puntaroivat kansalaiskeskustelut vastaavat kysymykseen: ”Mitä kansalaiset olisivat aiheesta mieltä, jos kaikilla olisi ollut mahdollisuus perehtyä huolellisesti aihetta koskevaan tutkimustietoon ja näkökulmiin, ja kuulla eri taustoista tulevia ihmisiä?”. Tällainen kansalaismielipide on suoraan hyödynnettävissä hallinnon tai edustuksellisten toimijoiden päätöksenteossa, ja voi auttaa tekemään laajasti hyväksyttyjä päätöksiä.

Puntaroivat kansalaiskeskustelut sopivat erityisen hyvin monimutkaisiin kysymyksiin, joihin liittyy arvoristiriitoja, tai joita poliittiset puolueet ovat haluttomia nostamaan päätöksenteon agendalle, sekä kysymyksiin, joiden vaikutukset jakautuvat epätasaisesti eri väestöryhmien kesken. Ne voivat myös vahvistaa päätöksenteon pitkäjänteisyyttä tuomalla esiin tulevien sukupolvien näkökulmaa. Puntaroivilla kansalaiskeskusteluilla on vahvistettu myös suoraa demokratiaa, ja ne voivat tuottaa puntaroituja ja tietoon perustuvia argumentteja äänestäjille kansanäänestyksissä päätöksenteon tueksi[4], tai rikastaa kansalaisaloitteista käytävää parlamentaarista keskustelua valiokunnissa, kuten kansalaisparlamentin tapauksessa.

3 Grönlund K, Setälä M, Herne K. Deliberation and civic virtue: lessons from a citizen deliberation experiment. *European Political Science Review*. 2010;2(1):95-117. Grönlund, K., Herne, K., Jäske, M., & Värttö, M. (2022). Can politicians and citizens deliberate together? Evidence from a local deliberative mini-public. *Scandinavian Political Studies*, 45, 410–432.

4 Setälä, M., Christensen,, H. C., Leino, M., Strandberg, K., Bäck, M. & Jäske, M. (2023) Deliberative Mini-publics Facilitating Voter Knowledge and Judgement: Experience from a Finnish Local Referendum. *Representation*, 59:1, 75-93.

Kansalaisparlamentin tulokset

Käymme seuraavaksi läpi kansalaisparlamentin tuloksia teemoittain, mutta kuitenkin niin, että polttoaineverotukseen liittyvät kansalaisaloitteet käsitellään yhtenä teemana niiden päällekkäisyyden vuoksi. Kansalaisparlamentin tulokset perustuvat kansalaisparlamenttiin osallistuneiden 671 kansalaisen vastauksiin neljään kansalaisparlamentin yhteydessä, sitä ennen ja sen jälkeen, teetettyihin kyselyihin.

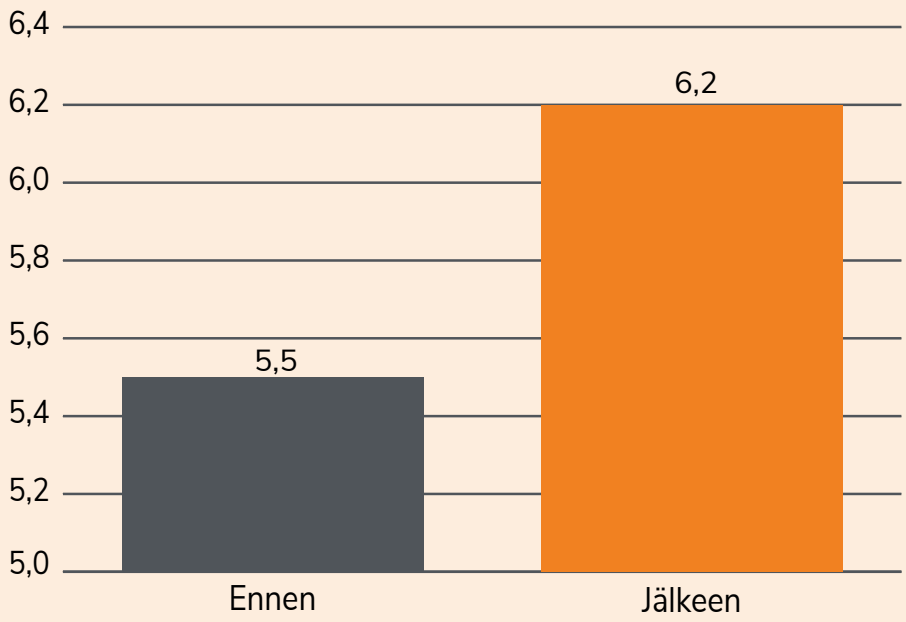
Valvotut käyttötilat huumeita käyttäville

Kansalaisparlamentin ensimmäinen teema pohjautui kansalaisaloitteeseen ”Valvottu käyttötila huumeita käyttäville (KAA 3/2023 vp)”.

Miten osallistujien mielipiteet kehittyivät kansalaisparlamentin aikana?

Aloitamme osallistujien mielipiteellä kansalaisaloitteesta. Kysymys kansalaisaloitteista kuului: ”*Mitä mieltä olet kansalaisparlamentissa käsiteltävistä kansalaisaloitteista? Oletko eri mieltä vai samaa mieltä alla olevista väittämistä? Vastaa asteikolla 0–10, jossa 0 tarkoittaa ”olen täysin eri mieltä” ja 10 ”olen täysin samaa mieltä*”. Käyttötilojen osalta väittämä kuului ”*Huumausaineiden käyttötilakokeilu pitää sallia lainsäädännössä*”. Kuviossa 1 esitetään osallistujien mielipiteiden keskiarvo ennen kansalaisparlamenttia ja siihen osallistumisen jälkeen.

Kuvio 1. Asenteet huumausaineiden käyttötilaa koskevaa kansalaisaloitetta kohtaan ennen ja jälkeen kansalaisparlamentin

Osallistujien mielipiteet ennen kansalaisparlamenttia olivat keskimäärin melko neutraaleja huumausaineiden käyttötilakokeilua kohtaan: mielipiteiden keskiarvo oli 5,5 asteikolla 0–10. Suhtautuminen muuttui positiivisemmaksi puntaroinnin seurauksena. Keskiarvo huumausaineiden käyttötilakokeilusta puntaroinnin jälkeen oli 6,2 eli mielipide muuttui melko neutraalista kohti myönteistä suhtautumista. Tämä 0,7 prosenttiyksikön muutos on tilastollisesti merkitsevä ($p<0,001$). Voimme siis todeta, että kansalaisaloite valvotusta käyttötilasta huumeita käyttäville (KAA 3/2023 vp) sai kansalaisparlamentin osallistujien enemmistön maltillisen kannatuksen.

Kun tarkastelemme mielipiteitä käyttötiloja koskevaan kansalaisaloitteeseen sukupuolen, ikäryhmän ja koulutuksen mukaan voimme nähdä, että mielipiteiden muutokset olivat saman suuntaisia yleisen mielipidemuutoksen kanssa (taulukko 2).

Taulukko 2. Mielipiteet ennen kansalaisparlamenttia ja sen jälkeen sukupuolen, ikäryhmän ja koulutustason mukaan

	Huumausaineiden käyttötilakokeilu	
	Ennen	**Jälkeen**
Kaikki	**5,5**	**6,2**
Sukupuoli		
Naiset	6,0	6,9
Miehet	5,1	5,6
Ikä		
18–34	6,3	6,7
35–49	6,2	6,7
50–64	4,5	5,3
65–79	3,7	5,5
Koulutus		
Perusaste	5,2	6,2
Keskiaste	5,1	5,8
Korkea-aste	6,3	6,8

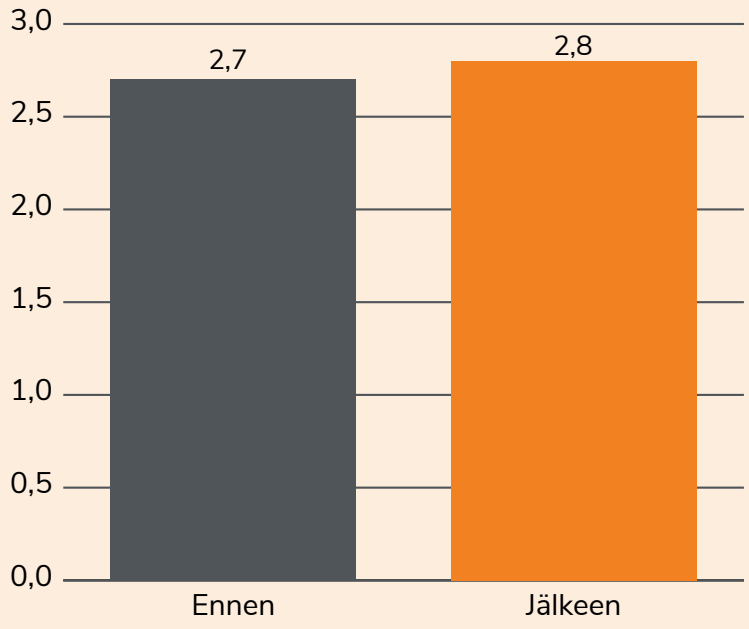
Naiset muuttivat mielipidettään (0,9) hieman miehiä enemmän (0,5). Vanhimmat ikäryhmät muuttivat mielipidettään (50–64-vuotiaat 0,8 ja 65–79-vuotiaat 1,8) hieman enemmän kuin nuoremmat ikäryhmät (18–34-vuotiaat 0,4 ja 35–49-vuotiaat 0,5). Nuoret ikäryhmät olivat tosin jo lähtökohtaisesti myönteisempiä aloitetta kohtaan. Sukupuolten kohdalla muutokset ovat tilastollisesti merkitseviä ($p<0,05$). Ikäryhmissä muutokset ovat tilastollisesti merkitseviä vain vanhimman ikäryhmän kohdalla ($p<0,001$). Perusasteen koulutuksen saaneet osallistujat muuttivat mielipidettään noin yhden mittayksikön verran, keskiasteen koulutuksen saaneet hieman vähemmän (0,8) ja korkea-asteen saaneet noin puolen mittayksikön verran. Perusasteen ja keskiasteen muutokset ovat tilastollisesti merkitseviä ($p<0,05$). Huomionarvoista on kuitenkin, että perusasteen ja keskiasteen koulutuksen saaneet olivat ennen osallistumista jonkin verran negatiivisempia aloitetta kohtaan kuin korkea-asteen koulutuksen saaneet.

Varsinaisten kansalaisaloitteita koskevien mielipiteiden muutosten ohessa tarkastelemme myös laajemmin asenteita kansalaisaloitteiden keskeisiä tavoitteita ja niihin liittyviä tärkeimpiä yksittäisiä asiakysymyksiä kohtaan. Kyselyssä esitettiin kysymys *"Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä (täysin eri mieltä 1, jokseenkin eri mieltä 2, jokseenkin samaa mieltä 3, täysin samaa mieltä 4*[5]*)?"*, jonka jälkeen seurasi neljä väittämää liittyen huumausaineiden käyttötiloihin:

1. Huumausaineiden käyttöä ei pidä helpottaa käyttöhuoneilla, vaan huumeiden käyttöön liittyviä ongelmia tulee ratkaista sosiaalityön resursseja lisäämällä (*käänteinen koodaus indeksiin*).
2. Huumausaineiden käyttöhuoneet pitäisi laillistaa henkien pelastamiseksi ja huumeiden käytön siirtämiseksi pois julkisilta paikoilta.
3. Yhteiskunnan pitäisi perustaa huumeiden käyttäjille tiloja, joissa sallitaan huumausaineiden käyttö puhtaissa ja valvotuissa olosuhteissa.
4. Suonensisäisten huumeiden käyttö tulisi tehdä nykyistä vaikeammaksi, esimerkiksi ruiskunvaihtopisteet pitäisi sulkea kokonaan (*käänteinen koodaus indeksiin*).

Vastauksista muodostettiin indeksi. Indeksi on muodostettu keskiarvoina ja vaihtelee välillä 1–4. Mitä korkeamman arvon indeksi saa, sitä enemmän vastaajan mielipiteet ovat kansalaisaloitteiden tavoitteiden takana ja päinvastoin. Kuten kuvio 2 osoittaa, ero asenteiden muutos on pieni käyttötila-asenteita mittaavan indeksin kohdalla. Ero on tilastollisesti merkitsevä ($p<0,05$). Voidaan siis päätellä, että puntaroinnin myötä asenteet muttuivat käyttötilakokeiluun liittyvissä kysymyksissä hieman myönteisemmiksi.

Kuvio 2. Asenteet huumausaineiden käyttötiloja kohtaan ennen kansalaisparlamenttia ja sen jälkeen indeksimuuttujan avulla laskettuna

5 En osaa sanoa-vastaukset on koodattu puuttuviksi havainnoiksi.

Yhteenveto huumausaineiden käyttötiloja koskevista mielipiteiden muutoksista

Mikä oli kansalaisparlamentin harkittu mielipide huumeiden käyttötiloihin liittyvän kansalaisaloitteen suhteen? Mittasimme mielipidettä kahdella tavalla: 1) suoraan kansalaisaloitteista kysyen ja 2) muodostamalla indeksimuuttuja, johon koottiin 10 huumausaineisiin liittyvää väittämää. Kummallakin tavalla mitattuna osallistujat muuttuivat puntaroinnin tuloksena myönteisimmiksi käyttötiloja koskevan kansalaisaloitteen suhteen ja puntaroinnin jälkeen maltillinen enemmistö kannattaa kansalaisaloitetta (KAA 3/2023 vp).

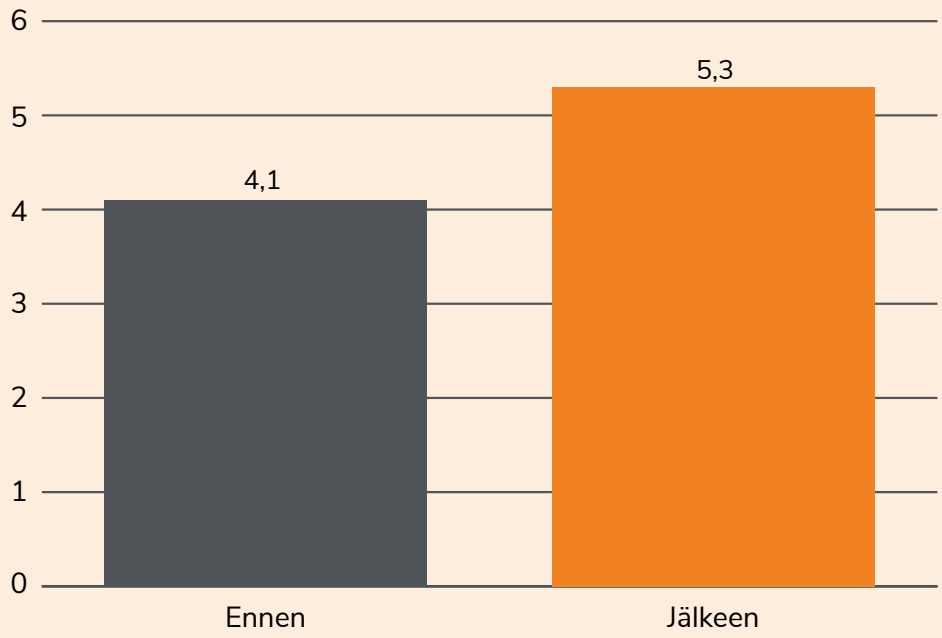
Kannabiksen laillistaminen

Kansalaisparlamentin toinen teema pohjautui kansalaisaloitteeseen ”Kannabis lailliseksi, säännellyksi ja verolle (11377)”.

Miten osallistujien mielipiteet kehittyivät kansalaisparlamentin aikana?

Kysymys kansalaisaloitteista kuului: ”*Mitä mieltä olet kansalaisparlamentissa käsiteltävistä kansalaisaloitteista? Oletko eri mieltä vai samaa mieltä alla olevista väittämistä? Vastaa asteikolla 0–10, jossa 0 tarkoittaa ”olen täysin eri mieltä” ja 10 ”olen täysin samaa mieltä”*. Väittämä kannabisaloitteen osalta oli ”*Kannabiksen käyttö, hallussapito, omatarveviljely, valmistus ja myynti pitää sallia ikärajoin*”. Kuviossa 3 esitetään osallistujien mielipiteiden keskiarvo ennen kansalaisparlamenttia ja siihen osallistumisen jälkeen.

Kuvio 3. Osallistujien mielipiteiden keskiarvo kannabikseen liittyvistä kansalaisaloitteista ennen kansalaisparlamenttia ja sen jälkeen

Osallistujien keskimääräiset mielipiteet ennen kansalaisparlamenttia olivat lievästi negatiivisia kannabiksen laillistamista kohtaan: 4,1, asteikolla 0–10. Suhtautuminen muuttui positiivisemmaksi puntaroinnin seurauksena. Keskiarvo kannabiksen laillistamisesta puntaroinnin jälkeen oli 5,3, eli mielipide muuttui vastustuksesta melko neutraaliksi. Tämä 1,2 keskiarvon muutos on tilastollisesti merkitsevä ($p<0,001$). Voimme siis todeta, että lievä vastustus muuttui neutraaliksi suhtautumiseksi kansalaisaloitetta Kannabis lailliseksi, säännellyksi ja verolle (11377) kohtaan.

Kun tarkastelemme mielipiteitä kannabikseen liittyvästä kansalaisaloitteesta sukupuolen, ikäryhmän ja koulutuksen mukaan voimme nähdä, että mielipiteiden muutokset olivat saman suuntaisia yleisen mielipidemuutoksen kanssa (taulukko 3).

Taulukko 3. Mielipiteet ennen kansalaisparlamenttia ja sen jälkeen sukupuolen, ikäryhmän ja koulutustason mukaa

	Kannabis	
	Ennen	**Jälkeen**
Kaikki	**4,1**	**5,3**
Sukupuoli		
Nainen	3,7	4,9
Mies	4,4	5,8
Ikäryhmä		
18–34	5,1	6,0
35–49	4,4	5,8
50–64	2,9	4,5
65–79	2,4	4,0
Koulutus		
Perusaste	4,4	5,4
Keskiaste	4,0	5,3
Korkea-aste	4,0	5,4

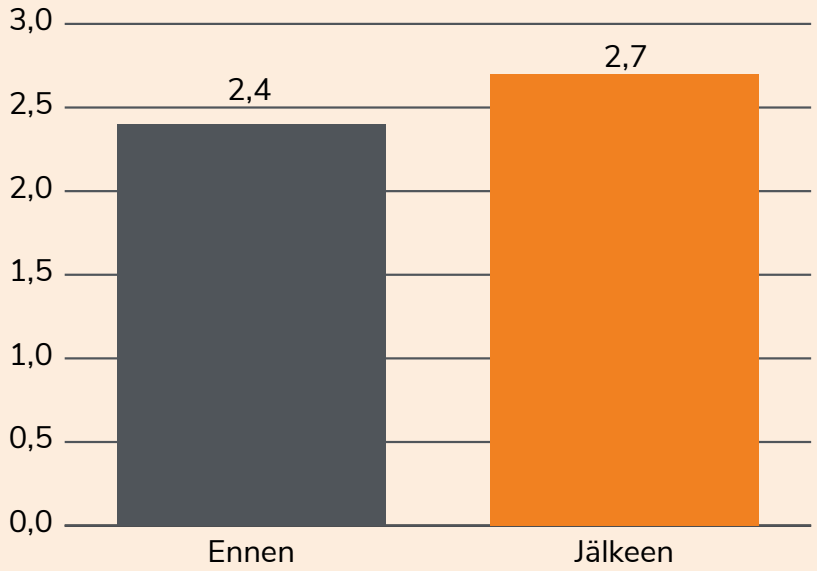
Muutos myönteisempään mielipiteeseen oli melko samansuuruinen naisten (1,2) ja miesten (1,4) osalta. Ikäryhmistä mielipiteet muuttuivat eniten vanhemmissa ikäryhmissä (35–49-vuotiaissa 1,4, 50–64-vuotiaissa 1,6 ja 65–79-vuotiaissa 1,6 tksikköä), vaikka muutos oli myös selkeästi havaittavissa nuorimmassa ikäryhmässä (18–34-vuotiaissa 0,9 yksikköä). Nuoret olivat jo lähtökohtaisesti myönteisimpiä kansalaisaloitetta kohtaan. Muutokset olivat tilastollisesti merkitseviä niin naisten kuin miesten osalta ($p<0,001$-tasolla), sekä ikäryhmissä ($p<0,01$). Kaikissa koulutusasteissa mielipiteet muuttuivat myös positiivisemmaksi. Perusasteen koulutuksen saaneilla muutos oli yhden mittayksikön suuruinen, keskiasteen koulutuksen saaneilla hieman suurempi (1,3) ja korkea-asteen saaneilla suurin (1,4). Kaikki muutokset koulutusasteiden mukaan ryhmitetyillä osanottajilla olivat tilastollisesti merkitseviä ($p<0,05$).

Varsinaisten kansalaisaloitteita koskevien mielipiteiden muutosten ohessa tarkastelemme myös laajemmin asenteita kansalaisaloitteiden keskeisiä tavoitteita ja niihin liittyviä tärkeimpiä yksittäisiä asiakysymyksiä kohtaan. Kyselyssä esitettiin kysymys *"Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä (täysin eri mieltä 1, jokseenkin eri mieltä 2, jokseenkin samaa mieltä 3, täysin samaa mieltä 4*[6]*)?"*, jonka jälkeen seurasi kuusi väittämää liittyen kannabiksen laillistamiseen:

1. Kannatan kannabistuotteiden käytön sallimista laissa yli 18-vuotiaille, mutta valmistuksen ja myynnin säilyttämistä lainvastaisina.
2. Kannabiksen haittavaikutukset ovat niin suuret, että kannabis täytyy säilyttää laittomana päihteenä (*käänteinen koodaus indeksiin*).
3. Kannabista ei pidä laillistaa, sillä se on väylä vahvempiin huumeisiin (*käänteinen koodaus indeksiin*).
4. Kannabis on päihde, joka pitäisi rinnastaa lainsäädännössä alkoholiin.
5. Kannabista voi käyttää myös sellaisella kohtuullisella tavalla, josta ei aiheudu ongelmia.
6. Kannabistuotteiden käytön rangaistavuus pitäisi poistaa.

Vastauksista muodostettiin indeksi. Indeksit ovat väittämien keskiarvoja ja vaihtelevat välillä 1–4. Mitä korkeamman arvon indeksi saa, sitä enemmän vastaajan mielipiteet ovat kansalaisaloitteiden tavoitteiden takana ja päinvastoin. Kuten kuviossa 4 nähdään, ero asenteissa kannabiksen laillistamisen kohdalla on suurempi kuin käyttöhuoneteeman osalta, mutta edelleen pieni. Ero on kuitenkin tilastollisesti merkitsevä ($p<0,001$). Voidaan siis päätellä, että puntaroinnin myötä asenteet kannabiksen laillistamiseen liittyvissä kysymyksissä muuttuivat enemmän myönteisemmiksi.

Kuvio 4. Asenteet kannabiksen laillistamista kohtaan ennen kansalaisparlamenttia ja sen jälkeen indeksimuuttujan avulla laskettuna

Yhteenveto kannabiksen laillistamista koskevista mielipiteiden muutoksista

Mikä oli kansalaisparlamentin harkittu mielipide kannabiksen laillistamiseen liittyvän kansalaisaloitteen suhteen? Mittasimme mielipidettä kahdella tavalla: 1) suoraan kansalaisaloitteista kysyen ja 2) muodostamalla indeksimuuttuja, johon koottiin 10 väittämää kannabikseen liittyen. Kummallakin tavalla mitattuna osallistujat muuttuivat puntaroinnin tuloksena myönteisimmiksi kansalaisaloitteen suhteen. Kuitenkin kannabiksen laillistamista ajavaa kansalaisaloitetta (11377) kannatti kansalaisparlamentin jälkeenkin vain hieman reilu puolet osallistujista.

6 En osaa sanoa-vastaukset on koodattu puuttuviksi havainnoiksi.

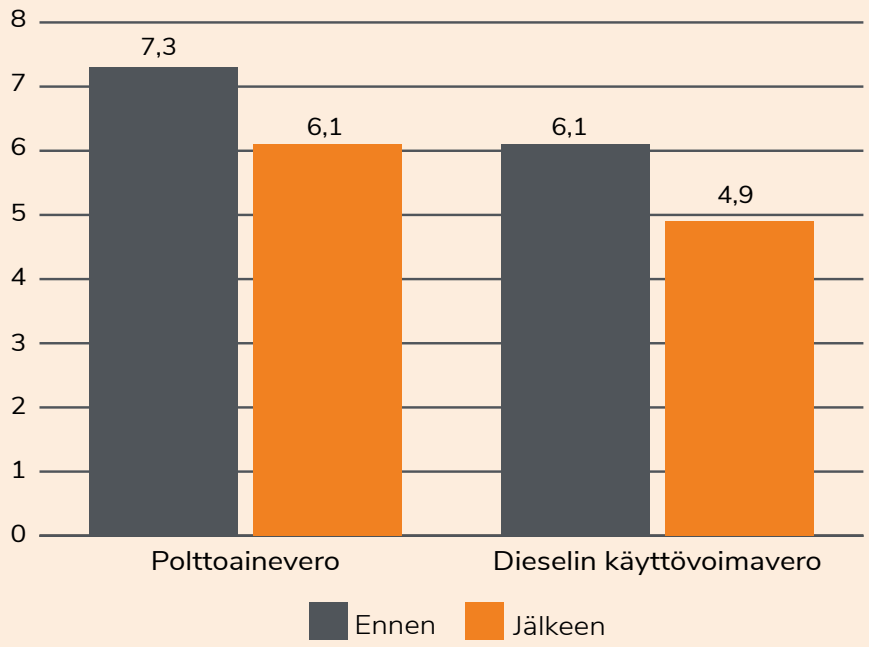
Polttoaineiden verotus

Polttoaineen verotusta koskevat kansalaisaloitteet ”Lakialoite polttoaineveron kohtuullistamisesta ja kohtuullisen hintatason turvaamisesta (KAA 1/2023 vp)” ja ”Dieselin käyttövoimavero poistettava ja luotava dieselille biopolttoaineiden jakeluvelvoitetuki (KAA 2/2023 vp)” käsiteltiin kansalaisparlamentissa yhtenä teemana niiden päällekkäisyyden vuoksi.

Miten osallistujien mielipiteet kehittyivät kansalaisparlamentin aikana?

Aloitamme osallistujien mielipiteillä kansalaisaloitteista. Kysymys kuului: ”*Mitä mieltä olet kansalaisparlamentissa käsiteltävistä kansalaisaloitteista? Oletko eri mieltä vai samaa mieltä alla olevista väittämistä? Vastaa asteikolla 0–10, jossa 0 tarkoittaa ”olen täysin eri mieltä” ja 10 ”olen täysin samaa mieltä”*. Polttoaineverotukseen liittyvät väittämät olivat: ”*Polttoaineiden hinnan kohtuullisuus ja siten ihmisten liikkumisenvapaus jokaiselle itselle parhaiten sopivalla liikkumismuodolla on turvattava*” ja ”*Dieselin käyttövoimavero on poistettava ja dieselin verotuki muutettava biopolttoaineiden jakeluvelvoitetueksi*”. Kuviossa 5 esitetään osallistujien mielipiteiden keskiarvo ennen kansalaisparlamenttia ja siihen osallistumisen jälkeen.

Kuvio 5. Osallistujien mielipiteiden keskiarvo polttoaineverotukseen liittyvistä kansalaisaloitteista ennen kansalaisparlamenttia ja sen jälkeen

Osallistujien keskimääräinen mielipide ennen kansalaisparlamenttia oli myönteinen molempia kansalaisaloitteita kohtaan. Erityisesti polttoaineveron kohtuullistamista esittävä aloite sai tuen: 7,3 asteikolla 0–10. Dieselin käyttövoimaveron poistamista esittävä kansalaisaloite sai keskiarvon 6,1. Suhtautuminen molempiin kansalaisaloitteisiin muuttui kriittisemmäksi puntaroinnin seurauksena. Erityisesti dieselveroa koskeva kansalaisaloite menetti kannatusta, sen keskiarvo laski 4,9:ään. Polttoaineveroaloitteen kannatus laski keskiarvoon 6,1. Molemmat muutokset ovat tilastollisesti merkitseviä ($p<0,001$). Voimme siis todeta, että kansalaisaloite polttoaineveron kohtuullistamisesta (KAA 1/2023 vp) sai kansalaisparlamentin osallistujien enemmistön kannatuksen, kun taas dieselin käyttövoimaveron poistamista (KAA 2/2023 vp) vaativa kansalaisaloite ei enää puntaroinnin jälkeen saanut enemmistön tukea.

Taulukko 4. Mielipiteet polttoaineverotukseen liittyvistä kansalaisaloitteista ennen kansalaisparlamenttia ja sen jälkeen sukupuolen, ikäryhmän ja koulutusasteen mukaan

	Polttoaineveron kohtuullistaminen		**Dieselin käyttövoimaveron poistaminen**	
	Ennen	**Jälkeen**	**Ennen**	**Jälkeen**
Kaikki	**7,3**	**6,1**	**6,1**	**4,9**
Sukupuoli				
Nainen	7,4	6,0	6,1	4,7
Mies	7,1	6,3	6,2	5,2
Ikä				
18–34	6,9	5,5	5,9	4,5
35–49	7,1	5,9	5,9	4,3
50–64	8,0	7,0	7,0	5,8
65–79	7,5	7,1	6,1	6,0
Koulutus				
Perusaste	7,3	6,7	5,7	5,3
Keskiaste	7,5	6,5	6,3	5,2
Korkea-aste	6,9	5,3	6,1	4,4

Taulukossa 4 esitetään osallistujien mielipiteiden kehitys kansalaisaloitteisiin sukupuolen ja ikäryhmän mukaan. Se näyttää selvästi, että mielipiteiden muutos on samankaltaista kaikissa ryhmissä, joskin kansalaisaloitteiden kannatus laski vähiten kaikkein vanhempien osallistujien keskuudessa.

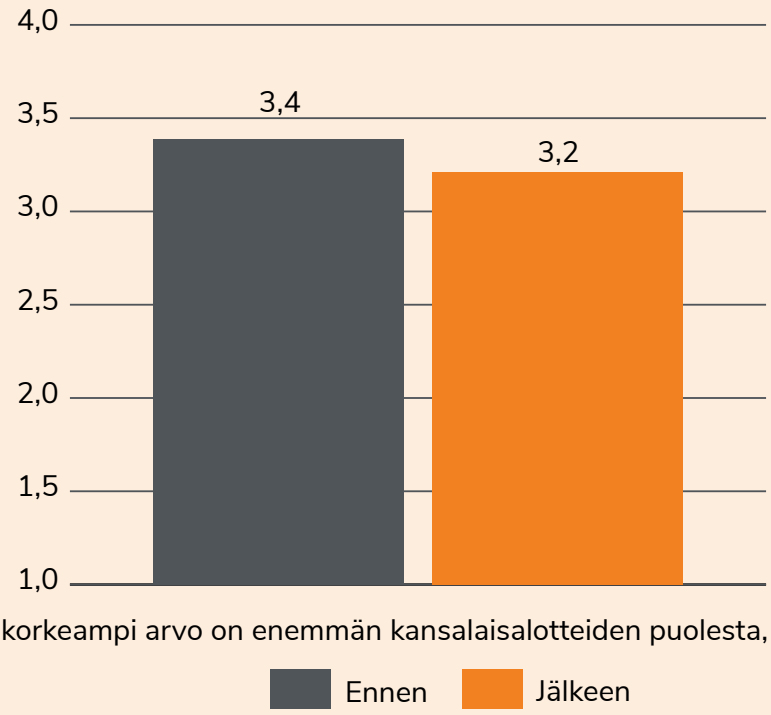
Kahteen suoraan kansalaisaloitteisiin liittyvään väittämään perustuvan tarkastelun lisäksi voimme katsoa polttoaineisiin liittyviä väittämiä laajemmin. Olemme muodostaneet polttoaineverotukseen liittyvistä kymmenestä väittämistä indeksimuuttujan, joka kuvaa vastaajien suhtautumista asiaan yksittäisiä väittämiä kokonaisvaltaisemmin. Indeksimuuttuja ei erottele kansalaisaloitteita suoraan, mutta tarjoaa luotettavamman mittarin asenteista polttoaineverotukseen kuin yksittäiset väitteet. Indeksimuuttujaan on koottu alla luetellut väittämät, vastausten keskiarvot on laskettu jokaisen vastaajan kohdalta. Väittämiä edelsi kysymys: *"Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä (täysin eri mieltä 1, jokseenkin eri mieltä 2, jokseenkin samaa mieltä 3, täysin samaa mieltä 4)?"*

1. Polttoaineiden valmisteveroa tulisi alentaa niin, että bensiinin hinta ei nouse, vaikka esimerkiksi niin kutsuttua biopolttoaineiden jakeluvelvoitetta kasvatetaan.
2. Dieselin käyttövoimavero pitäisi poistaa, jotta kustannukset eivät nouse dieseliä käyttäville autoilijoille liian korkeiksi.
3. Tieliikenteen polttoaineiden valmisteveroa tulisi korottaa nykyisestä (*käänteinen koodaus indeksiin*).
4. On epäreilua, että globaaleista kriiseistä johtuva polttoaineiden hinnannousu lankeaa autoilijoiden maksettavaksi.
5. Autoilun päästöistä aiheutuvien kulujen pitäisi kohdistua entistä enemmän autoilijoiden itsensä maksettavaksi (*käänteinen koodaus indeksiin*).
6. Valtion tulisi siirtyä tukemaan enemmän biopolttoaineiden käyttöä fossiilisten polttoaineiden käytön tukemisen sijaan, jotta Suomi saavuttaa hiilineutraalisuustavoitteensa (*käänteinen koodaus indeksiin*).

7. On tärkeää, että liikenteen päästöjä verotetaan (*käänteinen koodaus indeksiin*).
8. Autoilu on Suomessa jo niin kallista, että polttoaineen hinnan nousu ei enää toimi liikennekäyttöä ohjaavana vaan ainoastaan kurittaa tavallisia kansalaisia.
9. Polttoaineiden hinnannousu osuu epäreilusti erityisesti pientuloisiin ja syrjäseuduilla asuviin.
10. Polttoaineiden verottaminen on tehokas keino hillitä ilmastonmuutosta (*käänteinen koodaus indeksiin*).

Koska indeksimuuttuja on koodattu keskiarvona, se voi saada arvoja välillä 1–4. Mitä korkeamman arvon indeksi saa, sitä enemmän vastaajan mielipiteet ovat kansalaisaloitteiden tavoitteiden takana ja päinvastoin.

Kuvio 6. Astenteet polttoaineverotusta kohtaan ennen kansalaisparlamenttia ja sen jälkeen indeksimuuttujan avulla laskettuna

Asteikko 1 - 4 (korkeampi arvo on enemmän kansalaisalotteiden puolesta, alhaisempi vastaan)

Kuviosta 6 käy ilmi, että indeksimuuttujan mukaan osallistujilla oli ennen osallistumista keskimäärin myönteinen näkemys polttoaineiden verotuksen alentamisen ja hintojen kohtuullistamisen suhteen. Keskiarvo oli 3,39 eli yli ”jokseenkin samaa mieltä”. Puntaroinnin tuloksena suhtautuminen muuttui indeksimuuttujan perusteella jonkin verran kriittisemmäksi eli arvoon 3,21, joka edelleen on yli ”jokseenkin samaa mieltä”, mutta keskiarvon lasku on tilastollisesti merkitsevä ($p<0,001$). Mielipiteet muuttuivat siis samalla tavalla indeksimuuttujalla tarkastellessa, kuin yksittäisiä kansalaisaloitteita koskevia väittämiä tarkasteltaessa kuviossa 5.

Yhteenveto polttoaineverotusta koskevien mielipiteiden muutoksesta

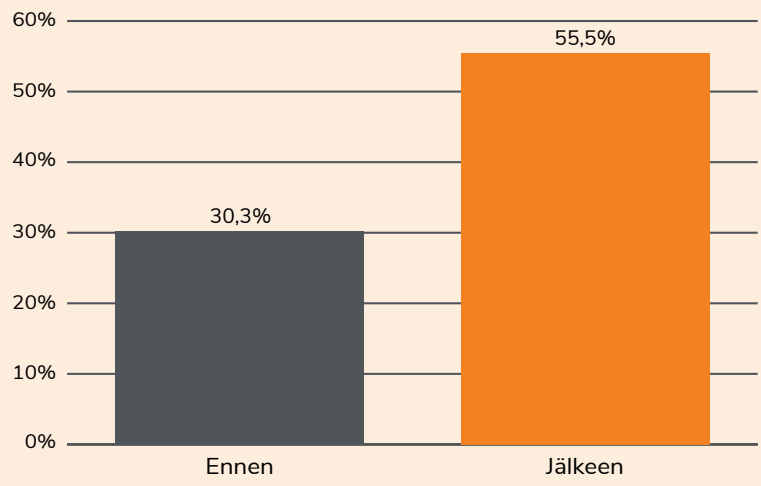
Mikä oli kansalaisparlamentin harkittu mielipide polttoaineverotukseen liittyvien kansalaisaloitteiden suhteen? Mittasimme mielipidettä kahdella tavalla: 1) suoraan kansalaisaloitteista kysyen ja 2) muodostamalla indeksimuuttuja, johon koottiin 10 väittämää polttoaineverotukseen liittyen. Kummallakin tavalla mitattuna osallistujat muuttuivat puntaroinnin tuloksena kriittisemmiksi kansalaisaloitteiden suhteen. Samalla tuki polttoaineverotuksen kohtuullistamista vaativan kansalaisaloitteen (KAA 1/2023 vp) pysyi tasolla, jossa enemmistö kannattaa sitä.

Tietotason lisääntyminen

Mielipiteiden muutoksen lisäksi tutkimme tietotason kehittymistä osallistuneiden keskuudessa. Käytimme tietokilpailuista tuttua tapaa, jossa tosiasiatietoa mittaavaan kysymykseen annetaan neljä vaihtoehtoa, joista yksi on oikea. Osallistujat saivat ennen kansalaisparlamenttia tietopaketin käsiteltävistä aiheista. Tietopaketti oli heidän käytössään koko kansalaisparlamentin ajan. Osallistujien tietotasoa kansalaisparlamentissa käsiteltävistä aiheista mitattiin ennen puntaroivaa keskustelua ja sen jälkeen. Tietotason mittaamiseen käytettiin kahdeksaa kysymystä, joista neljä koski huumausaineita ja neljä polttoaineverotusta. Kysymykset olivat:

1. Miten paljon Suomessa arvioidaan olevan pistettävien huumeiden käyttäjiä? (v: 25 000)
2. Mikä on eniten käytetty huumausaine Suomessa? (v: kannabis)
3. Mikä seuraavista kannabiksen lääkekäyttöä koskevista väitteistä pitää paikkansa? (v: Kannabiksen lääkekäyttö on ollut Suomessa laillista vuodesta 2008 asti.)
4. Mitä tarkoittaa korvaushoito? (v: Opioidiriippuvuuden hoitamista korvaushoitolääkityksen tuella). **Vastausta ei tietopaketissa.**
5. Mistä kolmesta osasta koostuu polttoaineen valmistevero? (v: Energiasisältövero, hiilidioksidivero, huoltovarmuusmaksu)
6. Mikä on dieselöljyn verotuki? (v: Dieselin energiasisältöveron lievennys verrattuna bensiinin ja biopolttoaineiden veroon)
7. Mikä seuraavista aiheuttaa suurimman osuuden tieliikenteen päästöistä? (v: henkilöautot)
8. Mitä tarkoitetaan taakanjakosektorilla, kun puhutaan ilmastonmuutoksen hillitsemisestä? (v: Taakanjakosektori tarkoittaa päästökaupan ulkopuolelle jääviä sektoreita, joihin kuuluvat esim. liikenne ja maatalous). **Vastausta ei tietopaketissa.**

Kuvio 7. Aiheeseen liittyvän tietotason kehitys kansalaisparlamentin aikana, oikeiden vastausten prosenttiosuus

Kuuteen kysymyksistä löytyi vastaukset osallistujien saamasta tietopaketista. Kun osallistujien tietotason kasvua tarkastellaan kokonaisuutena, havaitaan aiheeseen liittyvän tietotason nousseen selkeästi. Kuviossa 7 näkyy tietotason kehitys kansalaisparlamentin osallistumisen aikana. Ennen kansalaisparlamenttia vain alle kolmannes vastaajista sai kaikki vastaukset oikein, kun taas kansalaisparlamentin jälkeen yli 55 prosenttia vastasi oikein kaikkiin kysymyksiin. Tulokset ovat tilastollisesti merkitseviä ($p<0,001$).

Kansalaisparlamenttia voidaan siis pitää onnistuneena osallistujien tietotason nostamisen kasvattamisen kannalta. Taulukkoon 5 on eritelty osallistujien tietotaso (kuinka iso prosenttiosuus vastasi oikein kuhunkin kysymykseen) ennen ja jälkeen puntaroivan keskustelun kunkin tietokysymyksen osalta.

Taulukko 5. Oikeiden vastausten osuus tietotasoa mittaaviin kysymyksiin ennen kansalaisparlamenttia ja sen jälkeen

N=671		Ennen	Jälkeen
Huumausaineet	**Pistettävien huumeiden käyttäjien määrä**	11 %	54 %
	Eniten käytetty huumausaine	62 %	81 %
	Kannabiksen lääkekäyttö	31 %	85 %
	Korvaushoidon määritelmä*	29 %	40 %
Polttoaineverotus	**Polttoaineen valmistevero**	12 %	33 %
	Dieselöljyn verotuki	19 %	43 %
	Suurimman päästöosuuden aiheuttaja	69 %	84 %
	Taakanjakosektorin määritelmä*	10 %	25 %
Info: *= tieto ei ollut mukana tietopaketissa.			

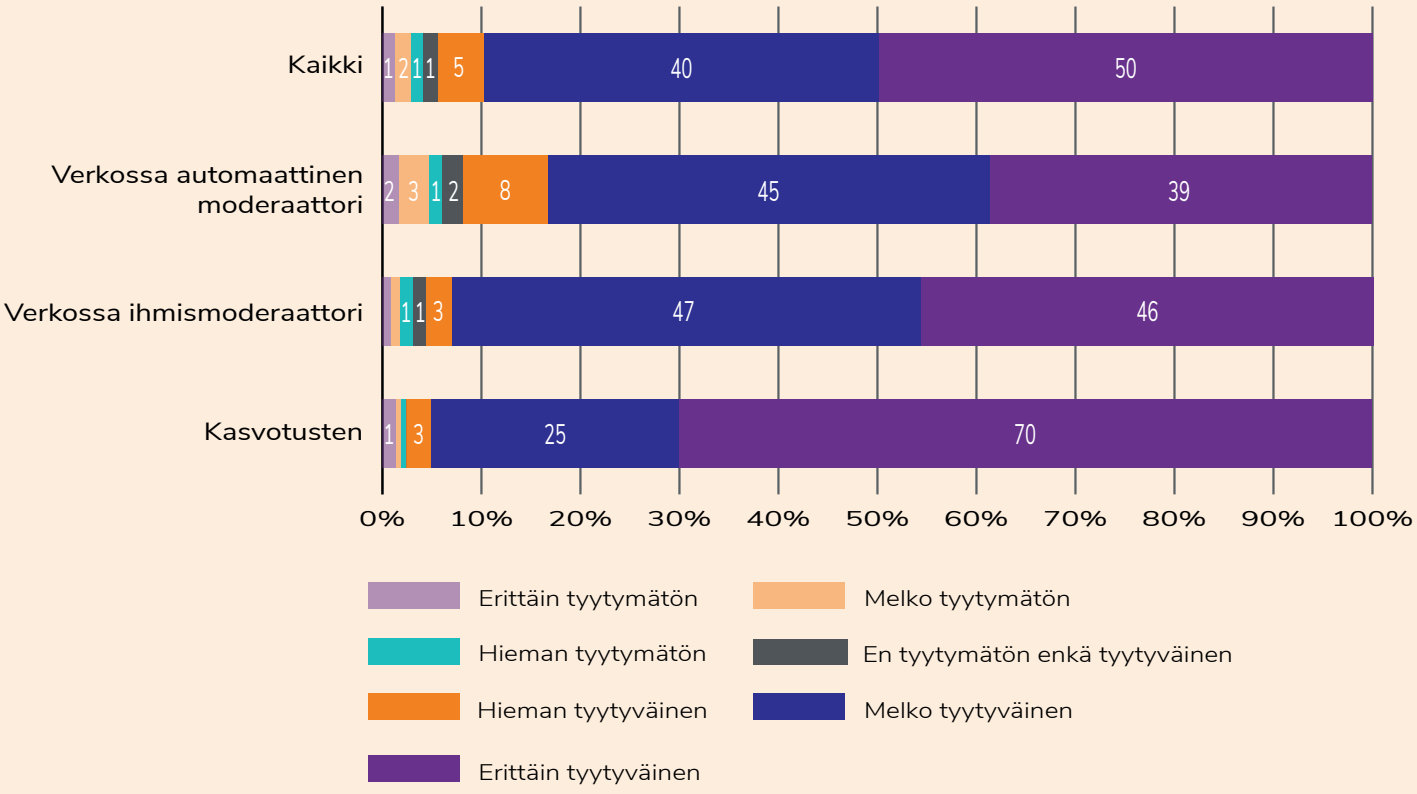
Osallistujien tietämys lisääntyi kaikissa kysymyksissä. Eniten tietämys lisääntyi kannabiksen lääkekäyttöön ja pistettävien huumeiden käyttäjämääriin liittyvissä kysymyksissä. Tietämys lisääntyi vähiten korvaushoidon ja taakanjakosektorin määritelmää koskevissa kysymyksissä. Tämä on ymmärrettävää, sillä näistä kumpaankaan kysymykseen ei ollut vastausta osallistujien saamassa tietopaketissa. Tietämys jäi puntaroinnin jälkeenkin edelleen heikoksi erityisesti taakanjakosektorin määritelmää ja polttoaineen valmisteveron koostumusta koskevissa kysymyksissä. Sen sijaan erityisesti huumausaineisiin liittyvissä kysymyksissä tietämys oli puntaroinnin jälkeen korkeaa. Kaikki muutokset olivat tilastollisesti merkitseviä (vähintään $p<0,01$).

Osallistujien kokemukset kansalaisparlamentista

Osallistujilta kysyttiin heidän kokemuksiaan kansalaisparlamentista viimeisessä kyselyssä heti kansalaisparlamentin jälkeen. Vastausten pohjalta nähdään, että valtaosa – keskimäärin noin 90 % - oli tyytyväisiä kansalaisparlamenttiin kokonaisuutena.

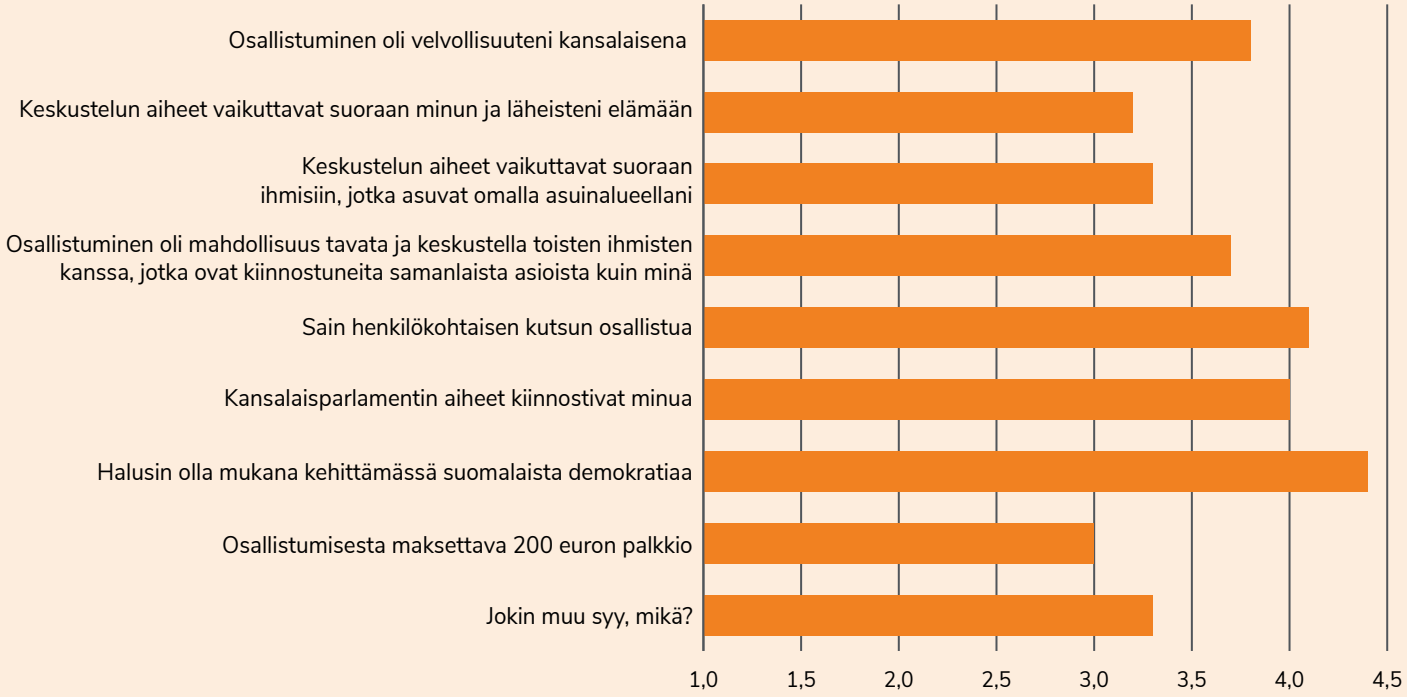
Keskusteluympäristö vaikutti jossain määrin tyytyväisyyteen. Kasvotusten keskustelleista 95 % oli erittäin tai melko tyytyväisiä, kun taas verkossa ihmismoderaattorin johdolla keskustelleista vastaava osuus oli 93 %. Automaattisen moderaattorin johdolla keskustelleiden joukossa osuus oli selkeästi pienempi, 83 %. Eri keskusteluympäristöjen välillä oli tilastollisesti merkitsevä ero tyytyväisyydessä ($p<0,001$) Tässä osiossa esitellään keskusteluympäristön eroja osallistujien kokemuksiin liittyen, mikäli erot ovat tilastollisesti merkitseviä.

Kuvio 8. Osallistujien tyytyväisyys kansalaisparlamenttiin eri keskusteluympäristöissä (%)

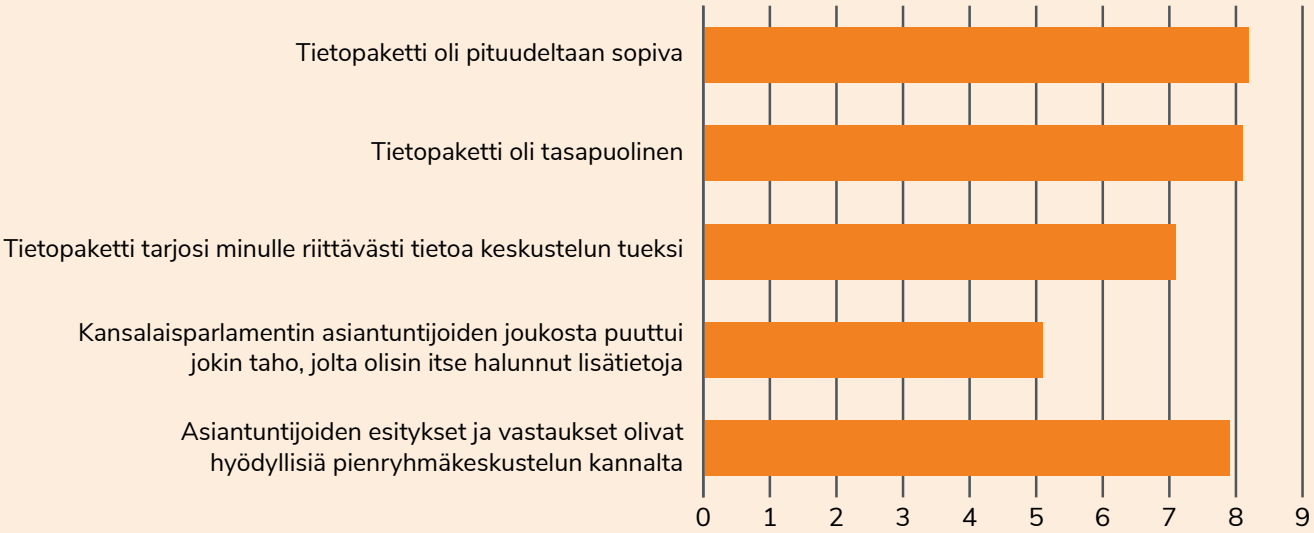
Seuraavaksi osallistujilta kysyttiin, mitkä syyt saivat heidät osallistumaan kansalaisparlamenttiin (asteikolla 0–5). Tärkeimmäksi syyksi osallistumiselle nousi kansalaisten halukkuus olla mukana kehittämässä suomalaista demokratiaa (keskiarvo 4,4), ja toiseksi tärkeimpänä syynä osallistujat mainitsevat henkilökohtaisen, kotiin postitetun kutsun osallistua kansalaisparlamenttiin (keskiarvo 4,1). Seuraaviksi tärkeimpinä syinä osallistujat pitivät kansalaisparlamentin aiheiden kiinnostavuutta sekä sitä, että he kokivat kansalaisina velvollisuudekseen vastata kutsuun ja osallistua.

Kuvio 9. Osallistujien tärkeimmät syyt osallistua kansalaisparlamenttiin

Kansalaisparlamentin saama taustatieto arvioitiin yleisesti ottaen tasapuoliseksi, riittäväksi ja keskustelujen kannalta hyödylliseksi. Asiantuntijoiden kokoonpanoon osallistujilla oli kuitenkin erilaisia näkemyksiä, ja osa koki, että heidän joukostaan puuttui jokin taho, jolta olisi kaivattu lisätietoja (keskiarvo 5,1 asteikolla 0–10).

Kuvio 10. Osallistujien arviot tietopaketista sekä asiantuntijakuulemisista

Osallistujilta kysyttiin myös heidän arvioitaan kansalaisparlamentin pienryhmäkeskustelujen laadusta. Puheenvuorojen jakautuminen ja keskustelujen ohjaus koettiin pääpiirteissään tasapuolisiksi, ja kaikkia osallistujia kuunneltiin yhtä paljon. Keskustelujen ilmapiiri arvioitiin kaikkia mielipiteitä ja osallistujia kunnioittavaksi ja miellyttäväksi. Näissä kaikissa väittämissä vastausten keskiarvo nousee yli kahdeksaan asteikolla 0–10. Vastausten perusteella nähdään, että kansalaisparlamenttiin osallistuminen auttoi osallistujia ymmärtämään toisten ihmisten näkökulmia ja perusteluja, ja asettumaan toisten asemaan sekä ymmärtämään niitä, jotka ovat eri mieltä heidän kanssaan. Osallistujat myös kokivat kuulleensa uusia perusteluja ja näkökulmia omille mielipiteilleen. He myös arvioivat, että kansalaisparlamenttiin osallistuminen kannustaa heitä vaikuttamaan yhteiskunnallisiin asioihin aiempaa enemmän. Keskiarvo kaikissa näissä väittämissä on yli 7.

Taulukko 6. Osallistujien arvio keskustelun laadusta ja kansalaisparlamenttiin osallistumisen vaikutuksista

	Kaikki
Pienryhmäni keskustelun ohjaus oli tasapuolista	8,7
Pienryhmässä vallitsi miellyttävä ilmapiiri	9,2
Sain riittävästi puheenvuoroja	9,3
Toiset osallistujat saivat riittävästi puheenvuoroja	8,9
Minua ja näkemyksiäni kuunneltiin	9,1
Muut osallistujat kunnioittivat minua ja näkemyksiäni riippumatta siitä, olivatko he kanssani samaa mieltä	9,2
Tunsin oloni turvalliseksi kertoa rehellisesti sen, mitä ajattelen	9,1
Kaikkia osallistujia kuunneltiin yhtä paljon	8,8
Joku tai jotkut osallistujat hallitsivat keskusteluja liikaa	3,5
Kun muut osallistujat kertoivat mielipiteitään keskusteluissa, he yleensä perustelivat ne	8,0
Pienryhmäkeskusteluissa kuultiin hyvin erilaisia mielipiteitä	7,9
Koin painetta olla samaa mieltä muiden osallistujien ehdotusten tai näkemysten kanssa	2,1
Koin, että minulla oli pienryhmäkeskustelussa tärkeä rooli	7,1
Ymmärrän nyt paremmin toisten ihmisten perusteluja, näkökulmia ja huolenaiheita	8,1
Kansalaisparlamenttiin osallistuminen muutti mielipiteitäni siellä käsitellyistä aiheista	6,2
Kuulin uusia perusteluja ja näkökulmia, jotka tukivat omia mielipiteitäni aiheista	8,0
Ymmärrän paremmin heitä, jotka ovat kanssani eri mieltä	7,6
Kansalaisparlamentti auttoi minua ymmärtämään toisten ihmisten elämää ja heidän kohtaamiaan haasteita	7,6
En koe oppineeni mitään uutta kansalaisparlamentin aiheista	1,3
Kansalaisparlamenttiin osallistuminen kannustaa minua vaikuttamaan yhteiskunnallisiin asioihin aiempaa enemmän	7,8

Yhteenveto

Kansalaisparlamentti oli historiallinen kokeilu useammalla eri tavalla. Kansalaisparlamentin voidaan katsoa onnistuneen hyvin. Osallistujamäärän osalta tavoitteemme 600 osallistujasta ylittyi selkeästi. Osallistujajoukon edustavuus oli myös hyvä. Paikan päällä Triplassa ja verkossa keskustelut onnistuivat teknisen toteutuksen osalta hyvin. Moderaattorien huolellisen koulutuksen ansioista pienryhmien keskustelujen ohjaus oli onnistunutta. Osallistujille jaettu tietopaketti ja asiantuntijakuulemiset tukivat hyvin pienryhmäkeskusteluja. Kansalaisparlamentin osallistujien kommentit ja vastaukset kyselyyn tukevat järjestäjien tulkintaa hankkeen onnistuneesta.

Kyselytutkimusten avulla saimme selville, miten osallistujien kansalaisaloitteita koskevat mielipiteet ja tietotaso kehittyivät kansalaisparlamentin aikana. Kaikkien kansalaisaloitteiden osalta voidaan havaita osallistujien keskimääräisen mielipiteen muutos. Huumausaineiden käyttötilakokeilua ja kannabiksen laillistamista koskevien kansalaisaloitteiden kannatus kasvoi kansalaisparlamenttiin osallistumisen seurauksena, polttoaineveron kohtuullistamista ja dieselin käyttövoimaveron poistamista koskevien kansalaisaloitteiden kannatus puolestaan laski. Kansalaisaloitteiden teemoja koskevat laajemmat mielipidemittarit kertovat saman suuntaisesta muutoksesta. Tärkeä havainto on myös se, että mielipiteen muutoksen voidaan olettaa olevan tietopohjaista, koska havaitsimme myös osallistujien keskimääräisen tietotason nousseen.

Osallistujat arvioivat kansalaisparlamentin onnistumista vastaamalla useampiin kysymyksiin, jotka koskivat heidän osallistumiskokemuksiaan. Kokonaisuudessaan kokemukset olivat myönteisiä, tosin joitakin eroja voidaan havaita kasvokkain käydyn lähikeskustelun, ihmisten moderoiman verkkokeskustelun ja automaattisesti moderoidun verkkokeskustelun välillä. Pääasiallisesti kaikki mitatut kyselyväittämät saavat positiivisimpia arvioita kasvokkain käydyssä keskustelussa, ja vastaavasti negatiivisimpia arvioita verkossa automaattisen moderaattorin johdolla käydyissä keskusteluissa. On kuitenkin todettava, että arviot ovat kaikissa keskusteluympäristöissä hyvin positiivisia.

Kansalaisparlamentin tavoitteena on tukea eduskunnan työtä kansalaisaloitteiden käsittelyssä. Kansalaisparlamentista kirjoitetaan lausunnot kansalaisaloitteita käsitteleviin eduskunnan valiokuntiin. Kansalaisparlamentin toteutus on vielä siltä osin kesken, että vasta ensimmäinen, polttoaineita koskevia kansalaisaloitteita käsittelevä lausunto on toimitettu valtiovarainvaliokuntaan, jossa Kimmo Grönlund ja Kaisa Herne olivat kuultavina 9.2.2024. Huumausaineiden osalta kuulemista ei ole vielä toteutettu.

Kansalaisparlamentin onnistumisen yksi tärkeä osatekijä on se, että osallistujat kokevat, että heidän panoksellaan on ollut merkitystä. Siksi on tärkeää, että eduskunta suhtautuu kansalaisparlamentin perusteella kirjoitettuihin lausuntoihin vakavasti ja että osallistujat saavat myös tietoa kansalaisparlamentin vaikuttavuudesta.

Kansalaisparlamentin onnistuminen antaa aiheen pohtia hankkeen jatkoa. Mielestämme olisi hyvä, jos eduskunta harkitsisi ja kehittäisi edelleen, yhteistyössä tutkijoiden kanssa, mallia, jossa eduskunta voisi kansalaisparlamentin tapaisella menettelyllä kuulla kansalaisia joitakin kertoja vaalikauden aikana. Etenkin myönteiset tulokset verkkokeskusteluista, myös automaattisesti moderoiduista, osoittavat, että osallistamisen kustannukset on mahdollista pitää kohtuullisella tasolla.

Sammanfattning på svenska

Vad är medborgarparlamentet?

Medborgarparlamentet samlades under två veckoslut, 4–5.11 och 11–12.11.2023. Arrangörer var forskare från Åbo Akademi och Tammerfors universitet samt Sitra och riksdagen. Deltagarna valdes genom slumpmässigt urval med målsättningen att få ett urval som är representativt för den finländska befolkningen vad gäller kön, ålder, språk, utbildning och valkrets. Intresset att delta var stort och i slutändan deltog 671 finländare.

Medborgarparlamentet ordnades enligt modellen för deliberativa opinionsundersökningar (Deliberative Polling®) som utvecklats av professor James Fishkin vid Stanford universitet i USA. Deltagarna diskuterade fyra medborgarinitiativ och fick på förhand ett informationspaket med balanserade fakta om de teman som diskuterades och argument för och emot. De diskuterade i smågrupper om cirka tio personer, lyssnade till experter och ställde frågor till dem. Diskussionsregler med syftet att skapa en trygg och respektfull diskussionsmiljö samt utbildade moderatorer såg till att alla fick möjlighet att uttrycka sina åsikter. Före och efter medborgarparlamentet svarade deltagarna på enkäter där deras åsikter och attityder kartlades för att kunna göra analyser om hur dessa förändrades. Varje deltagare deltog under ett veckoslut och valdes genom lottning till att diskutera i en av följande tre diskussionsmiljöer: diskussion med moderator öga mot öga i Helsingfors (n=200), diskussion med moderator i Zoom-grupper på nätet (n=234) och diskussion via en diskussionsplattform på nätet med en automatiserad moderator (n=237). Diskussionerna ägde rum på finska eller svenska och allt material fanns på båda språken. Expertutfrågningarna skedde på finska men det var möjligt att ställa frågor till experterna på svenska. Expertpanelen bestod av en objektiv expert (forskare eller tjänsteman) samt en förespråkare och en motståndare till temat i fråga.

Följande fyra medborgarinitiativ diskuterades:

Övervakat användningsrum för narkotikaanvändare (MI 3/2023 rd). Finlands nuvarande lagstiftning möjliggör inte användningsrum för narkotika. Medborgarinitiativet föreslår att man inleder en lagberedning som möjliggör en försöksperiod för användningsrum för narkotika.

Legalisering, reglering och beskattning av cannabis (11377). Medborgarinitiativet föreslår att lagberedning inleds för att legalisera cannabis så att användning, innehav, egen odling, tillverkning och försäljning tillåts med bestämda åldersgränser.

Lagförslag om skäligare bränsleskatt och säkerställande av en skälig prisnivå (MI 1/2023 rd). Medborgarinitiativet föreslår att lagberedning inleds för att säkerställa en skälig prisnivå på bränsle genom att tillverkningsskatten för bränslen ses över och eventuellt justeras när någon åtgärd som höjer bränslepriserna träder i kraft eller minst en gång per år. Den föreslagna lagen skulle också kräva att tillverkningsskatten för bränsle sänks med en cent för varje ökad procentenhet i distributionsskyldigheten.

Avskaffning av drivkraftsskatten för diesel och införande av stöd för distributionsskyldighet för diesel i likhet med den som finns gällande biobränslen (MI 2/2023 rd). Medborgarinitiativet föreslår att lagberedning inleds för att avskaffa drivkraftsskatten för diesel samt för att anpassa dieselns skatteutgift till den aktuella situationen genom att införa bättre lämpade stöd för distributionsskyldigheten i likhet med det som finns gällande biobränslen. Genom att justera stödet för distributionsskyldigheten kan man förhindra att dieselpriset blir högre än bensinpriset när den procentuella distributionsskyldigheten för bensin ökar.

De medborgarinitiativ som behandlades av medborgarparlamentet valdes eftersom de lyckats samla det nödvändiga antalet underskrifter och var under behandling eller på väg att överlämnas till behandling i riksdagen. Det var även viktigt att hitta teman som skulle intressera olika samhällsgrupper.

Hur lyckades medborgarparlamentet?

Varje deltagare fyllde i tre enkäter före diskussionstillfället och en enkät efteråt. Med hjälp av enkäterna kan vi analysera om medborgarnas åsikter och kunskap förändrades samt hur de upplevde deltagandet. Deltagarnas kunskap om de teman som diskuterades ökade märkbart. Totalt sett ökade den procentuella andelen rätta svar (på åtta kunskapsfrågor) från 30 procent till 56 procent. Speciellt kunskapsnivån om narkotika var efter medborgarparlamentet hög.

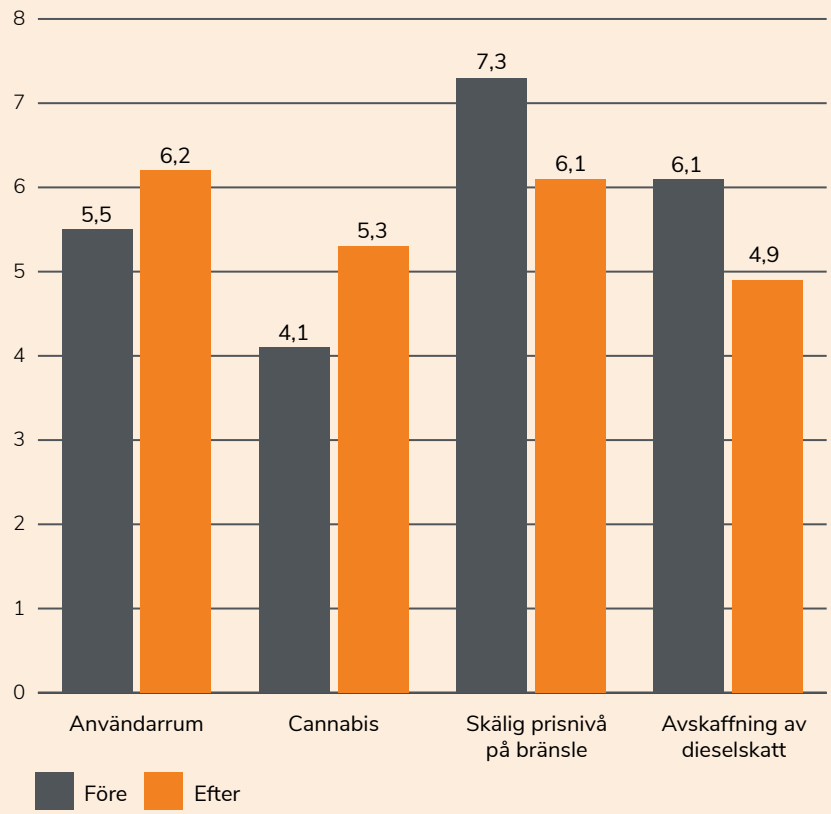
Deltagarnas åsikter förändrades också. Vi mätte deras åsikter om medborgarinitiativen på en skala från 0 till 10 där 0 innebär helt av annan åsikt och 10 innebär helt av samma åsikt. Deltagarna tog ställning till följande påståenden:

- Försök med brukarrum för narkotika bör tillåtas i lagstiftningen.
- Det bör vara tillåtet att med åldersbegränsningar använda, inneha, odla för eget bruk, tillverka och sälja cannabis.
- Drivkraftsskatten på diesel bör avskaffas och skattestödet för diesel bör ändras till ett stöd för distributionsskyldighet av biobränsle så att priset på diesel inte blir högre än bensinpriset.
- Vi bör se till att bränslepriserna är måttliga så att folk fritt kan välja det färdmedel som de finner bäst.

I figuren nedan finns åsikterna före och efter medborgarparlamentet.

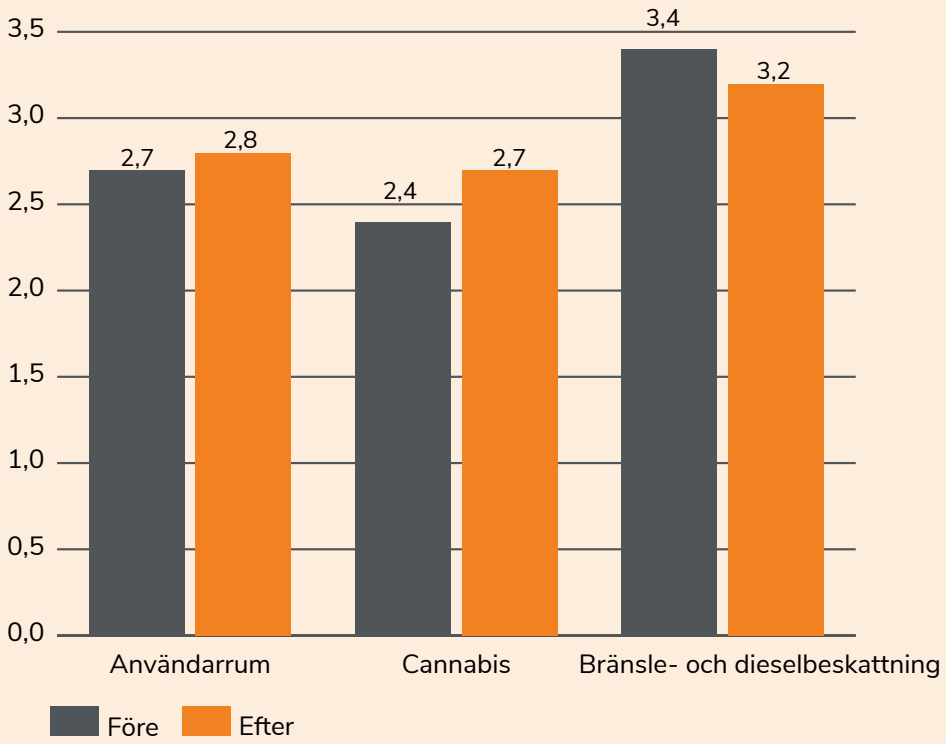
Förutom de direkta frågorna om medborgarinitiativen undersökte vi också attityderna kring medborgarinitiativens tema på ett mer övergripande sätt. För att mäta dessa åsikter utformades tre indexvariabler där flera påståenden för varje medborgarinitiativ inkluderades i respektive index. För medborgarinitiativen om bränslebeskattning och beskattning av diesel gjordes ett gemensamt index. Skalan för varje index sträcker sig från 1 till 4 och ju högre värde desto starkare är stödet för det aktuella medborgarinitiativet.

Figur 12. Åsikterna före och efter medborgarparlamentet, medborgarinitiativ

Åsikterna om legalisering av cannabis förändrades mest och blev mer positiva, från 2,4 till 2,7. I frågan om övervakat användarrum för narkotikaanvändare blev åsikterna något mer positiva, från 2,7 till 2,8. När det gäller medborgarinitiativen om en skälig prisnivå på bränslen och avskaffning av drivkraftsskatten på diesel förändrades åsikterna från 3,4 till 3,2, dvs. stödet för medborgarinitiativen minskade.

Figur 13. Åsikterna före och efter medborgarparlamentet, tema

Deltagarnas upplevelser av medborgarparlamentet

En stor majoritet – ca. 90 procent – av deltagarna var nöjda med medborgarparlamentet som helhet. Det finns dock vissa skillnader mellan diskussionsmiljöerna. Av de som diskuterade fysiskt på plats i Helsingfors var 95 procent mycket eller ganska nöjda. Av de som diskuterade på nätet under ledning av en moderator var 93 procent mycket eller ganska nöjda medan motsvarande andel för de som diskuterade på nätet med hjälp av en automatiserad moderator var 83 procent.

Den främsta anledningen till att delta var viljan att vara med och utveckla demokratin i Finland. Den näst viktigaste orsaken var att de fick en personlig inbjudan på posten. Deltagarna lyfter även fram intresse för de teman som diskuterades samt att de upplevde att det var en medborgerlig plikt att delta. Deltagarna ansåg att bakgrundsinformationen de fick var balanserad, tillräcklig och nyttig för diskussionerna och att experterna tillförde viktig information. En del önskade dock att de fått mera information i form av någon ytterligare expert.

I bedömningen av diskussionernas kvalitet ansåg deltagarna att alla kunde göra sin röst hörd och att alla blev lyssnade till. Allas åsikter respekterades och deltagarna bemötte varandra med respekt. Deltagande i medborgarparlamentet hjälpte deltagarna att förstå andra människors perspektiv och åsikter och att kunna sätta sig in i andras situation, också de som inte delar ens åsikt. De upplevde också att de fick höra nya argument och ta del av nya synvinklar. Det fanns dock skillnader mellan de olika diskussionsmiljöerna. Deltagarna som deltog fysiskt på plats i Helsingfors var över lag mer nöjda med diskussionernas kvalitet än de som deltog på nätet. Deras förståelse för andras perspektiv ökade också mera. De som deltog på nätet, och speciellt de som hade en automatiserad moderator var något mindre nöjda än de övriga. Även om diskussionsmiljön inte påverkade deltagarnas möjligheter att forma sin åsikt, hade den en inverkan på hur konstruktiv och respektfull diskussionen var.

Kuvat: Jussi Rekiaro

Kansalaisparlamentti
Medborgarparlamentet

Åbo Akademi